

Piotr Kardys (Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku Kamiennej,
Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego w Kielcach)
ORCID: 0000-0003-2939-1466

Kustosz kielecki Zygmunt z Jakubkowic i jego kariera w strukturach diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XV w.

Streszczenie: Kustosz kielecki Zygmunt z Jakubkowic lub z Jakubowic, najprawdopodobniej pochodzenia rycerskiego, wystąpił w zachowanych źródłach pisanych w latach 1408–1433. W trakcie swojej niezwykle bogatej kariery w ramach administracji diecezji krakowskiej wielokrotnie zmieniał i kumulował beneficja, posiadał też kustodię przy kolegiacie kieleckiej. Jego możliwy do odtworzenia na podstawie zachowanych informacji źródłowych życiorys, pełnione funkcje i adekwatne do tego wykształcenie są ciekawym przykładem postaci reprezentującej niezwykle interesujące i wciąż jeszcze nie do końca wystarczająco poznane środowisko średniowiecznych prałatów i kanoników kieleckich.

Słowa kluczowe: Zygmunt z Jakubkowic/Jakubowic, kustosz kielecki, duchowny diecezji krakowskiej, pierwsza połowa XV w.

Zygmunt z Jakubkowic lub z Jakubowic, syn Jana, występował w źródłach, jako posiadacz kustodii kieleckiej, od 7 kwietnia 1430 r. do 10 marca 1433 r. Jego bogata kariera kościelna, która zaowocowała całkiem licznym korpusem źródeł, pozwala ukazać, w jaki sposób osoby posiadające prebendy w kolegiacie kieleckiej¹ realizowały swoje ambicje zawodowe, zdobywały odpowiednią do tego „satysfakcję” materialną, „gromadząc” niejedno beneficjum kościelne, nierzadko także poza swoją „macierzystą” diecezją.

Podstawowe informacje o Zygmuncie zestawiał Leszek Poniewozik, przy okazji wartościowej charakterystyki prałatów i kanoników wiślickich w okresie średniowiecza². Występowanie Zygmunta w licznych źródłach z epoki skierowało

1 Por. A. Jabłońska, *Kapituła uniejowska do początku XVI wieku*, Kielce 2005, passim; W. Guca, *Struktura urzędów i beneficjów kapituły kolegiackiej w Kielcach do początku XVI wieku*, „Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne” 2015, t. 16, s. 11–22; tenże, *Kapituła kolegiacka w Kielcach do pocz. XVI wieku*, maszynopis pracy doktorskiej w czytelni Zbiorów Specjalnych BG UJK w Kielcach.

2 L. Poniewozik, *Prałaci i kanonicy wiślicy w okresie średniowiecza*, Lublin 2004, s. 238–240, zestawiał jego biogram według schematu przyjętego dla tego typu opracowań: 1) zmarł 10 III 1433 r.; 2) syn Jana z Jakubkowic lub Jakubowic, pochodzenie rycerskie; 3) pisarz sądu ziemskiego krakowskiego; 5) wykształcenie; 6) kleryk diecezji krakowskiej; 7) notariusz królewski?;

już wcześniej uwagę Stanisława Kurasia, który przypuszczał, że był tożsamy z Zygmuntem ze Świąć, kanonikiem krakowskim, który wystąpił w dokumencie z 10 maja 1427 r., opublikowanym w zbiorze dokumentów katedry i diecezji krakowskiej³.

Określanie w źródłach Zygmunta odmiejscowo zdaje się jednoznacznie wskazywać na pochodzenie rycerskie. Pytanie tylko, czy z Jakubowic/vel Jakubkowic, czy ze Świąć. Mało prawdopodobne jest, że zwrot „z Jakubkowic/Jakubowic” jest błędem pisarzy z epoki, co mogłoby sugerować imię ojca. W tym celu musimy przyrzeć się stosunkom własnościowym w obu wymienionych miejscowościach. Podstawową informacją jest w tym zakresie zapis w *Kodeksie dyplomatycznym Uniwersytetu Krakowskiego* informujący, że Zygmunt był klerykiem diecezji krakowskiej⁴ oraz fakt, że pełnił funkcję pisarza sędziego ziemskiego krakowskiego i związany był wówczas z Janem z Oleśnicy⁵. Powyższe każe poszukiwać wymienionych miejscowości w Małopolsce.

1. Jakubkowice to obecna wieś Łososina Dolna w województwie małopolskim, w powiecie Nowy Sącz, która to nazwa wyparła z czasem pierwotną nazwę, której początki datowane są na 1304 r. W 1339 r. królowa Jadwiga, wdowa po Władysławie Łokietku, nadała wsi prawo niemieckie, ufundowała drewniany kościół uposażony łanem ziemi, karczmą, dziesięcinami, pastwiskami i wolnym wyrębem w lesie, a następnie przekazała wieś trzem rycerzom: Pawłowi, Benedyktowi, Węgrzynowi. Na przełomie XIV i XV w. właścicielem wsi była rodzina Włódków herbu Turzyna. W latach siedemdziesiątych XV w. Jakubkowice znalazły się w ręku klarysek starszadeckich, co wobec faktu ufundowania kościoła i uposażenia parafii przez królową Jadwigę każe się zastanowić, czy przypadkiem również wcześniej nie należały do włości starszadeckiej, a w ręce rycerskie przeszły jako forma nagrody za zasługi dla królowej i klasztoru. Nadanie wsi aż trzem posiadaczom wskazuje, że byli to przedstawiciele drobnego rycerstwa, być może bracia lub współrodowcy. Trudno natomiast jednoznacznie stwierdzić, czy urodzony przed końcem XIV w. Zygmunt mógł być potomkiem jednego z nich. Bardziej prawdopodobne jest, że mógł pochodzić z Włódków herbu Turzyna, którzy posiadali wieś od co najmniej 1387 r.⁶

8) kanonik kaliski, pleban w Lelowie, kanonik krakowski, kustosz kielecki, kanonik wiślicki, kantor krakowski, sędzia kościelny, kanclerz biskupi?

3 *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej* (ZDKiDK), Lublin 1973, wyd. S. Kuraś, cz. 1 i 2, nr 276, s. 127.

4 *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis* (KDUJ), Kraków 1873, wyd. Ż. Pauli, cz. 2, nr 54.

5 Z. Perzanowski, *Dokument i kancelaria sądu ziemskiego krakowskiego do połowy XV wieku*, Kraków 1968, s. 47, 50.

6 *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, opr. J. Kurtyka, red. A. Gąsiorowski i F. Sikora, cz. 2, z. 2, Wrocław 1989, s. 200–201 (jako: *Jacobcouicz, Jacobouice, Jacobouicz, Jacobouicze, Jakubkowicze, Jakubowice, Jacobovicz, Jacobow*).

2. Niestety, istnieją jeszcze dwie wsie o takiej nazwie. Jedna z nich to Jakubowice położone około 2 km na południowy wschód od Proszowic⁷. Wieś ta występuje w źródłach od 1341 r. Zlokalizowana była w ówczesnym powiecie proszowickim, w parafii Proszowice. W XV w. była w posiadaniu Jakubowskich herbu Topór, dziesięciny należały pierwotnie do klucza krakowskiego biskupów krakowskich, a z czasem przekazane zostały klasztorowi mogiłskiemu.

3. Kolejne Jakubowice zlokalizowane były w parafii Działoszyce, w powiecie wiślickim. Część wsi należała w XV w. do Marcinowskich herbu Topór⁸.

Teoretycznie wydaje się, że zdecydowanie łatwiej możemy wyeliminować Święcice jako miejsce pochodzenia Zygmunta. Wystąpił on bowiem jedynie raz, jako dożywotni posiadacz tejże wsi, która w 1422 r. należała do klasztoru tynieckiego. Według Jacka Laberscheka wieś ta, położona w pobliżu Miechowa, nad Nidzicą, wymieniona została już w 1229 r., w interpolowanej bulli dla klasztoru tynieckiego⁹. Zapis ten, z 5 lutego 1422 r., wymienia Zbigniewa jako kanonika kaliskiego, zaś w 1427 r., 10 maja, wystąpił w źródłach Zygmunt ze Święcic, kanonik krakowski. Stanisław Kuraś przypuszczał, że mógł być tożsamy z Zygmuntem z Jakubowic¹⁰. Jednak zarówno wszystkie urzędy i beneficja, które obejmował Zygmunt tylko w diecezji krakowskiej (poza ww. przypadkiem), jak i regularnie występujące zapisy odmiejscowe jego pochodzenia, pozwalają na zaakcentowanie dużych wątpliwości, co do utożsamiania Zygmunta z Jakubowic/Jakubkowic z Zygmuntem ze Święcic.

Niestety, biorąc pod uwagę różne formy zapisu miejscowości, z której pochodził Zygmunt, oraz jednocześnie brak szczegółów, co do jego pochodzenia (z wyjątkiem imienia ojca – Jan) nie możemy jednoznacznie stwierdzić lokalizacji jego urodzenia i pochodzenia, poza podkreśleniem, że pochodził z diecezji krakowskiej i w zasadzie od początku swojej aktywności, odzwierciedlonej w źródłach, związany był miejscowo z Krakowem i terytorialnie z diecezją krakowską¹¹.

Zygmunt, późniejszy kustosz kielecki, posiadał z dużym prawdopodobieństwem wykształcenie uniwersyteckie lub co najmniej odbył naukę na tym poziomie, o czym dowiadujemy się z zapisu w kodeksie dyplomatycznym Uniwersytetu Krakowskiego, w którym wystąpił, jako kleryk diecezji krakowskiej¹². Wskazuje na to także jego kariera zawodowa, która rozpoczęła się od funkcji pisarza sędziego ziemskiego krakowskiego. Zygmunt Perzanowski w swoim studium o dokumencie i kancelarii sędziego ziemskiego krakowskiego zaakcentował fakt, iż pisarze

7 Tamże.

8 Tamże.

9 *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Lwów 1875, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka; nr 11b; J. Laberschek, *Średniowieczne osadnictwo ziemi miechowskiej. Ujęcie syntetyczne*, „Małopolska” 2020, t. 22, s. 24.

10 ZDKiDK, cz. 2, nr 276, przyp. nr 17.

11 L. Poniewozik, *Pralaci...*, s. 239 dopuszcza możliwość, że Jakub z Jakubowic naganiający szlachectwo Floriana z Knyszyna 17 VIII 1416 r. mógł być krewnym Zygmunta, co potwierdzałoby jego rycerskie pochodzenie.

12 KDUJ, nr 54.

byli wówczas mianowani przez sędziego i bezpośrednio zależni. Zatem sędzia Jan z Oleśnicy wydaje się być pierwszym z „promotorów” Zygmunta na starcie w dorosłe życie, co wynika z wniosku Perzanowskiego: „Zauważyć można, że z objęciem urzędu przez nowego sędziego pojawia się w księdze sądowej zwykle ręka nowego pisarza. Jest to więc pisarz sędziego, mianowany przez niego i od niego zawisły [...]”. Na tym stanowisku (*scriptor/notarius iudicis*), gdzie głównym zadaniem było przede wszystkim prowadzenie ksiąg sędziego¹³, Zygmunt występuje od 6 listopada 1408 r. do 26 lutego 1410 r.¹⁴

Kolejnym miejscem jego kariery zawodowej było probostwo lełowski, na którym jest poświadczony od 5 lutego 1422 r. do 14 maja 1429 r.¹⁵ Już w tym miejscu warto zaakcentować, że ówczesny biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki był oczywiście blisko spokrewniony z ww. sędzią krakowskim, Janem z Oleśnicy, który był jego ojcem. Wyraźnie widać, że po 1422 r. kariera Zygmunta nabrała rozpędu. Otóż od 30 września 1426 r. aż do swojej śmierci występuje w źródłach jako kanonik krakowski¹⁶. Po raz pierwszy z takim tytułem pojawił się jeszcze na dokumencie biskupa krakowskiego Wojciecha Jastrzębca dotyczącym kwestii utworzenia komisji do badania cudów królowej Jadwigi, zatem już za poprzednika Zbigniewa Oleśnickiego musiał być osobą godną zaufania i w bliskim kręgu zarządcy diecezji krakowskiej. Zaledwie dwa lata później był już człowiekiem zaufanym kolejnego biskupa, Zbigniewa Oleśnickiego, skoro w jego imieniu, jako kanclerz biskupa¹⁷, złożył 2 października 1428 r. na wiecu sądowym krakowskim 800 grzywien szerokich groszy za wieś Płaszów, nabytą wcześniej przez króla¹⁸. W dniach 5 lipca 1428 r. i 4 października 1429 r. wystąpił jako sędzia kościelny¹⁹, zatem pełnił kolejną ważną funkcję przy kurii krakowskiej. W tym samym okresie, i co nie mniej ważne, w 1426 r., za kanclerstwa koronnego Jana Szafrąńca, wystąpił niejaki Zygmunt bez określenia odmiejscowego, notariusz królewski, prawdopodobnie

13 S. Kutrzeba, *Sądy ziemskie i grodzkie w wiekach średnich*, cz. 1, *Województwo krakowskie (1374–1501)*, Kraków 1901, s. 43.

14 Z. Perzanowski, *Dokument i kancelaria sądu ziemskiego krakowskiego do połowy XV w.*, Kraków 1968, s. 47, 50.

15 *Zbiór dokumentów małopolskich* (ZDM), Kraków – Wrocław 1962–1975, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, t. 2, nr 413.

16 W dokumencie opublikowanym w t. 4 *Monumenta Poloniae Historica*, s. 763–766, który J. Krzyżaniakowa, *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455)*, Kraków 2004, s. 43, przyp. 31 zestawiała z oryginałem przechowywanym w Archiwum Kurii Metropolitalnej pod nr. 301, (L. Poniewozik, *Pralaci...*, s. 240, przyp. nr 14, nie zna tego dokumentu); ZDM, t. 2, nr 401; *Kalendarz katedry krakowskiej* [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, series nova, t. 5, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978, s. 131.

17 Z. Górczak, *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*, Kraków 1999, s. 119.

18 J. Krzyżaniakowa, *Kościół...*, s. 43.

19 *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, Kraków 1870, wyd. A.Z. Helcel, t. 2, nr 2186; ZDM, t. 2, nr 401 i 418.

tożsamy z Zygmuntem z Jakubowic²⁰, na co zdaje się wskazywać kontynuowanie funkcji związanej z pracą w kancelarii. Prawdopodobnie jest on tożsamy z posłem króla do papieża w sprawie sporu o obsadzenie biskupstwa poznańskiego po śmierci Andrzeja Łaskarza²¹. Przede wszystkim wskazówką jest fakt, że do kurii w tej sprawie musiał być wysłany duchowny znający ówczesne reguły dyplomacji, który być może nie jechał tam po raz pierwszy. Poza tym nie spotykamy w tym czasie innego Zygmunta – notariusza czy pisarza. Ponadto Jadwiga Krzyżaniakowa w swoim studium o kancelarii królewskiej Władysława Jagiełły zaakcentowała, że przechodzenie pisarzy i notariuszy z sądu ziemskiego krakowskiego do kancelarii królewskiej i na odwrót było w tym czasie typowe²². Warto w tym miejscu przypomnieć, że działałby wówczas w gronie osób wybitnych w skali kraju, wpływowych i stanowiących bezsprzecznie elitę ówczesnych urzędników, jak kanclerz Jan Szafraniec, Stanisław Ciołek, Wojciech z Łabiszyna, Jan Mężyk z Dąbrowy czy Jan s. Lutka z Brzezia. Koniecznie też należy pamiętać, że kanclerz – co oczywiste – sam dobierał sobie współpracowników. Ponieważ Jan Szafraniec współpracował często z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim²³, należałoby karierę Zygmunta z Jakubowic wiązać z poparciem tego drugiego i przypomnieć, że od początku kariery związany był z Oleśnickimi. Krzyżaniakowa podkreśliła również, że kancelaria królewska skupiała liczne grono osób z wykształceniem uniwersyteckim, obytych z funkcjami kancelaryjnymi, znającymi stosunki wewnętrzne i nierzadko zewnętrzne państwa, posiadającymi kulturę historyczną i polityczną na odpowiednim poziomie, biegle operujących formularzami kancelaryjnymi²⁴. Wynikało to m.in. z faktu, że to najczęściej przedstawiciele kapituł, pomimo tego, że byli duchownymi, nadawali ton polityce i częstokroć bardziej byli związani z interesami państwa aniżeli kościoła.

W następnych latach widoczna jest kumulacja beneficjów przez Zygmunta, co musiało wynikać z zasług i związków z pasterzem diecezji, a być może także z pracy w kancelarii królewskiej. Krzyżaniakowa przytoczyła szereg przykładów, kiedy Władysław Jagiełło występował do papieża w obronie duchownych zatrudnionych w jego kancelarii, kiedy zarzucano im kumulowanie beneficjów²⁵. Warto także podkreślić, że już kanclerz Wojciech Jastrzębiec (1404 r.) wystarał się o suplikę papieską pozwalającą pisarzom królewskim na rezydowanie poza miejscem posiadanego beneficjum, i zapewne działało się to z rozkazu lub za zgodą władcy²⁶. Wynikało to m.in. z faktu, że podstawą ich zarobkowania nie były prace w kancelarii królewskiej czy biskupiej, lecz dochody z innych urzędów bądź beneficjów.

20 J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej w XV wieku*, Poznań 1972–1979, cz. 2, *Urzędnicy...*, s. 133.

21 *Liber cancellariae Stanislai Ciolek*, Wien 1871, wyd. J. Caro, t. 1, s. 188.

22 J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria...*, cz. 2, s. 125.

23 Zob. tamże, s. 95–97.

24 Tamże, cz. 1, s. 115–117.

25 Tamże, s. 109.

26 ZDKiDK, cz. 1, nr 165.

Od 7 kwietnia 1430 r. do swojej śmierci Zygmunt posiadał kustodię kielecką²⁷. W okresie od 11 kwietnia 1430 r. do 12 kwietnia 1432 r. posiadał jedną z kanonii wiślickich²⁸ i poświęcony jest na kantorii krakowskiej²⁹. Biorąc pod uwagę fragmentaryczność zachowanego materiału źródłowego, możemy domniemywać, że również dwie ostatnie prebendy posiadał do swojej śmierci. Wspomnienie o anniwersarzach za jego duszę zawiera zapis 10 marca 1441 r. (w rocznicę dzienną śmierci) w Kalendarzu Katedry krakowskiej o następującej treści: „[...] venerabilis vir dominus Sigismundus de Jacobcovicz custos Kylczensis et canonicus Cracoviensis, deposita carnali sarcina. Ad Dominum migravit”³⁰. Według mnie zapis ten jest mocnym argumentem pozwalającym na formułowanie hipotezy, że był kanonikiem katedry krakowskiej, a nie którejś z krakowskich kolegiat, chociaż nie wymieniano go dotychczas w spisach kanoników katedralnych ani wśród kantorów katedry. Należałoby w tym konkretnym przypadku brać również pod uwagę fragmentaryczność zachowanego materiału źródłowego oraz fakt częstego występowania Zygmunta u boku biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego w trakcie jego licznych podróży, co po raz kolejny potwierdza jego bliskie codzienne relacje, najprawdopodobniej wynikające z beneficjum katedralnego.

Kustosz był w średniowieczu czwartą godnością w kapitule kieleckiej, której początki dosyć zgodnie datowane są za Janem Długoszem na 1171 r., a utworzenie przypisywane jest biskupowi krakowskiemu Gedce³¹. Reforma zgromadzenia w postaci rozdziału uposażenia wspólnego kapituły na poszczególne prebendy nastąpiła prawdopodobnie przed 1213 r.³², a potwierdzeniem takiego stanu jest dokument z 1229 r.³³

Warto bliżej przyjrzeć się kieleckiemu beneficjum Zygmunta³⁴. W późnym średniowieczu kapituła kielecka składała się z czterech godności: prepozyta, dziekana (archidiacona radomskiego), scholastyka i kustosza. Z *Liber beneficiorum* Jana Długosza wynika, że kustodia była czwartą godnością w miejscowej kapitule, ale

27 *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, Kraków 1905, wyd. F. Piekosiński, t. 4, nr 1278; *Kalendarz...*, s. 131, L. Poniewozik, *Pralaci...*, s. 239.

28 ZDKiDK, cz. 2, nr 308 i 309.

29 Tamże.

30 *Kalendarz...*, s. 131; W. Bruchnański, *Calendarii Cracoviensis notae historicae ad annorum dierumque ordinem redactae* [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 6, Kraków 1893, s. 670.

31 J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (LB), t. 1 [w:] *Opera omnia Joannis Długossi*, Kraków 1863, wyd. J. Łętowski, t. 7, s. 436.

32 *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, Kraków 1874, wyd. F. Piekosiński, cz. 1, nr 9 (po raz pierwszy wymieniona została prebenda kanonicka w Kielcach). Literaturę oraz źródła zebrał i omówił L. Poniewozik [w:] *Uposażenie pralatur i kanonii kolegiaty kieleckiej w średniowieczu*, „Studia Muzealno-Historyczne” 2011, t. 3, s. 54–55.

33 Biskup krakowski Iwo Odrowąż wystawił w tym roku dokument, w którym wymieniono 6 pralatów, tyłuż kanoników i 7 wikariuszy, zob. J. Szymański, *Kanonicy świeccy narzędziem feudalnej organizacji włości biskupów krakowskich na przełomie XII i XIII wieku*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” 1966, t. 3, s. 124 i następne; E. Wiśniowski, *Początki kościoła i parafii św. Wojciecha w Kielcach*, „Nasza Przeszłość” 1982, t. 57, s. 67 i następne.

34 Por. W. Guca, *Struktura urzędów...*, s. 11–22; tenże, *Kapituła...*, passim.

dochody jej posiadaczy szacowane na około 15 grzywien plasowały ją na trzecim miejscu, niewiele ustępując prepozytowi i dziekanowi, i aż o 2/3 przewyższały dochody scholastyka³⁵. W zasadniczej części pochodziły z dziesięcin, z 2 łąnów miejskich i 1 łąnu kmiecego³⁶. Na tle innych kolegiat małopolskich kustosz kielecki osiągał dochody średnie. Jego uposażenie znane z *Liber beneficiorum* Jana Długosza dla XV w. wynosiło 46 grzywien i 36 groszy. Generalnie zauważa się, że uposażenie prałatur kieleckich sytuowało ich posiadaczy na trzecim miejscu wśród kapituł małopolskich – po Sandomierzu i Wiślicy – co odpowiadało ich hierarchii w diecezji krakowskiej³⁷.

Jeśli dodamy do tego dochody, jakie kumulował z tytułu posiadania kanonii wiślickiej, kantorii krakowskiej i przez jakiś czas probostwa lelowskiego, możemy ostrożnie szacować, że był osobą majątną. Należy w tym miejscu również podkreślić, że w Kielcach bywał zapewne rzadko, być może tylko w trakcie towarzyszenia biskupowi krakowskiemu i w momencie obejmowania prebendy, natomiast główny wysiłek z tytułu kustodii spoczywał na jego wikariuszu, co zresztą było wówczas zjawiskiem typowym w gronie kanoników kumulujących po kilka beneficjów. Warto w tym miejscu podkreślić, że kumulacja beneficjów nie była wówczas niczym wyjątkowym, gdyż w sytuacji braku uregulowanych zasad wynagradzania za pracę, np. w kancelarii królewskiej lub biskupiej, prebendy i przypisane do nich dochody stanowiły właśnie wynagrodzenie za takową pracę, i to częstokroć dopiero po wielu latach posługi³⁸.

Próba odpowiedzi na drogę awansu Zygmunta z Jakubowic musi uwzględniać szerokie spojrzenie na drogi awansu w innych kapitułach kolegiackich diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XV w. Pomocne w tym zakresie są dwa opracowania Leszka Poniewozika dla kapituły sandomierskiej i wiślickiej. Wnioski są wielce pouczające i w zasadzie jednoznacznie popierają hipotezę, że jego kariera (tj. Zygmunta z Jakubowic vel Jakubkowic) związana był ściśle z poparciem biskupów krakowskich i rodu Oleśnickich. Z czasem jeszcze bardziej związał się ze Zbigniewem Oleśnickim. Nie możemy na chwilę obecną stwierdzić, z jakiego rodu pochodził Zbigniew, ale pojawienie się jego osoby po raz pierwszy przy Janie Oleśnickim pozwala na hipotetyczne łączenie pokrewieństwa z rodem Dębno. Warto także zaakcentować pewną prawidłowość, co do polityki nadawania beneficjów w diecezji krakowskiej za rządów Zbigniewa Oleśnickiego. Otóż przedstawiciele

35 L. Poniewozik, *Uposażenie prałatur...*, s. 77–80.

36 LB, t. 1, s. 452–453, 456.

37 L. Poniewozik, *Uposażenie prałatur...*, s. 80–81. Na temat kolegiat w diecezji krakowskiej, uposażenia prałatur i awansów duchowieństwa oraz generalnie organizacji diecezji krakowskiej zob. B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1794*, t. 1–4, Kraków 1998–2002.

38 Kolejna konstatacja musi dotyczyć niezaprzecznego faktu swego rodzaju konfliktu intelektualnego. Wyobraźmy sobie wykształconego człowieka z XV w., kanonika krakowskiego z wykształceniem uniwersyteckim, bywałego w „ówczesnym świecie” – czyli co najmniej w stolicy państwa, obytego w kontaktach z najwyższymi sferami władzy świeckiej i kościelnej, który na co dzień miałby funkcjonować w środowisku prowincjonalnego duchowieństwa parafialnego i prowadzić działalność duszpasterską wśród okolicznej ludności.

rodu Dębno najczęściej występowali wśród prałatów kolegiaty wiślickiej i sandomierskiej³⁹, zatem równie podobnie musiało być w kolegiacie kieleckiej⁴⁰, tym bardziej, że zlokalizowanej w centrum zarządu dóbr biskupich i u „boku” często odwiedzanej siedziby biskupiej. Jego występowanie w testacji zachowanych dokumentów od 1427 r. u boku biskupa Zbigniewa Oleśnickiego wspólnie z innymi członkami kapituły katedralnej krakowskiej, postaciami takiego formatu, jak: Mikołaj Łapanowski, Mikołaj z Moskorzewa, Mikołaj Hińcza, Stanisław ze Skarbimierza, Tomasz z Chrobrza, Dzierśław z Krzyżanowic, Mikołaj Oszkowski, zarówno w trakcie kapituł w katedrze krakowskiej, jak i w czasie wyjazdów pasterza diecezji w teren, potwierdza, że należał do ścisłego grona bliskich współpracowników biskupa, by nie rzec kolokwialnie, do „grupy trzymającej władzę”.

*

Reasumując, mamy podstawy sądzić, że Zygmunt z Jakubowic/Jakubkowic, syn Jana, był pochodzenia rycerskiego i, podobnie jak wielu mu współczesnych prałatów katedralnych i kolegiackich oraz kanoników, posiadał wykształcenie uniwersyteckie, na co wskazują pełnione funkcje i urzędy⁴¹. Krzysztof Ożóg i Jadwiga Krzyżaniakowa w swoich studiach nad kulturą umysłową Krakowa bardzo przekonująco uzasadnili takie stwierdzenie odnośnie tej grupy duchowieństwa małopolskiego. Przede wszystkim dotyczyło to oficjałów, sędziów kurii biskupiej, kanclerzy i wicekanclerzy, dyplomatów duchownych, notariuszy i innych osób zatrudnionych w kancelariach władców i biskupów⁴². Kolejnym faktem jest kumulacja beneficjów w diecezji krakowskiej w XIV i XV w. głównie przez przedstawicieli rodów rycerskich⁴³. Z całą pewnością ukoronowaniem jego kariery było objęcie kantorii krakowskiej, co dla pochodzącego raczej z drobnego rycerstwa było dużym wyróżnieniem. Karierę swoją realizował na terenie diecezji krakowskiej, gdzie kumulował beneficja i sprawował urzędy oraz funkcje zarówno duchowne, jak i świeckie, co musiało wiązać się z odpowiednimi dochodami, ale również prestiżem jego osoby i znaczeniem w środowisku duchowieństwa diecezjalnego.

39 L. Poniewozik, *Uposażenie pralatur...*, s. 74–75; tenże, *Pralaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004, passim.

40 Por. W. Guca, *Kapituła...*, passim.

41 Warto w tym miejscu jeszcze raz zaakcentować, iż kariera przedstawiciela pośledniego rodu rycerskiego była w dużej mierze możliwa dzięki prawdopodobnemu wykształceniu uniwersyteckiemu i wykorzystaniu potencjalnych koneksji rodzinnych oraz wsparciu możliwych protektorów.

42 K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Kraków 1987, passim; J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria...*, passim; także M. D. Kowalski, *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*, Kraków 1996, s. 66–68.

43 Por. L. Poniewozik, *Pralaci...*, s. 76.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Bruchnalski W., *Calendarii Cracoviensis notae historicae ad annorum dierum-que ordinem redactae* [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, Kraków 1893, t. 6.
Codex diplomaticus Universitatis studii Generalis Cracoviensis, Kraków 1870, wyd. Ż. Pauli, cz. 2.
Długosz J., *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. 1 [w:] *Opera omnia Joannis Dlugossi*, Kraków 1863, wyd. J. Łętowski, t. 7.
Kalendarz katedry krakowskiej [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, Warszawa 1978, series nova, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, t. 5.
Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława, Kraków 1874, wyd. F. Piekosiński, cz. 1.
Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego, Lwów 1875, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka.
Kodeks dyplomatyczny Małopolski, Kraków 1905, wyd. F. Piekosiński, t. 4.
Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, Kraków 1870, wyd. A.Z. Helcel, t. 2.
Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, Lublin 1973, wyd. S. Kuraś, cz. 1 i 2.
Zbiór dokumentów małopolskich, Kraków – Wrocław 1962–1975, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, t. 1–7.

Opracowania

- Górczak Z., *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*, Kraków 1999.
Guca W., *Kapituła kolegiacka w Kielcach do pocz. XVI wieku*, maszynopis pracy doktorskiej w czytelni Zbiorów Specjalnych BG UJK w Kielcach.
Guca W., *Struktura urzędów i beneficjów kapituły kolegiackiej w Kielcach do początku XVI wieku*, „Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne” 2015, t. 16.
Jabłońska A., *Kapituła uniejowska do początku XVI wieku*, Kielce 2005.
Kowalski M.D., *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*, Kraków 1996.
Krzyżaniakowa J., *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej w XV wieku*, Poznań 1972–1979, cz. 1–2.
Krzyżaniakowa J., *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455)*, Kraków 2004.
Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1794*, t. 1–4, Kraków 1998–2002.
Kutrzeba S., *Sądy ziemskie i grodzkie w wiekach średnich*, Kraków 1901, cz. 1, *Województwo krakowskie (1374–1501)*.
Laberschek J., *Średniowieczne osadnictwo ziemi miechowskiej. Ujęcie syntetyczne*, „Małopolska” 2020, t. 22.

- Liber cancellariae Stanislai Ciołek*, Wien 1871, wyd. J. Caro, t. 1.
- Ożóg K., *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Kraków 1987.
- Perzanowski Z., *Dokument i kancelaria sądu ziemskiego krakowskiego do połowy XV wieku*, Kraków 1968.
- Poniewozik L., *Pralaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004.
- Poniewozik L., *Pralaci i kanonicy wiśliccy w okresie średniowiecza*, Lublin 2004.
- Poniewozik L., *Uposażenie pralatur i kanonii kolegiaty kieleckiej w średniowieczu*, „Studia Muzealno-Historyczne” 2011, t. 3.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, Wrocław 1989, opr. J. Kurtyka, red. A. Gąsiorowski i F. Sikora, cz. 2, z. 2.
- Szymański J., *Kanonicy świeccy narzędziem feudalnej organizacji włości biskupów krakowskich na przełomie XII i XIII wieku*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” 1966, t. 3.
- Wiśniowski E., *Początki kościoła i parafii św. Wojciecha w Kielcach*, „Nasza Przyszłość” 1982, t. 57.

O autorze:

Dr Piotr Kardyś (skarżyski oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach) jest autorem szeregu studiów z okresu średniowiecza i wczesnej nowożytności dotyczących m.in. osadnictwa, kultury materialnej, sieci parafialnej i księgozbiorów historycznych.

Piotr Kardys (The Skarżysko-Kamienna Branch of the Polish Historical Society, the Society of Friends of the Diocesan Archives in Kielce)
The Kielce Custodian Zygmunt of Jakubkowice and His Career within the Structures of the Kraków Diocese in the First Half of the 15th Century

The Kielce custodian Zygmunt of Jakubkowice, most likely of knightly origin, appears in surviving written sources between 1408 and 1433. Throughout his exceptionally rich career within the administration of the Kraków Diocese, he frequently changed and accumulated benefices, and he also held the custodianship at the Kielce collegiate church. His biography, which can be reconstructed based on the preserved source information, the positions he held, and the corresponding education, provides an interesting example of a figure representing the fascinating and still not fully explored environment of medieval prelates and canons of Kielce.

Keywords: Zygmunt of Jakubkowice, Kielce custodian, cleric of the Kraków Diocese, first half of the 15th century